

SLOBODNO VRIJEME DJECE OTOKA HVARA I NJIHOVA DOB

dr.sc. Antun Arbunić, doc.
antun.arbunic@ffst.hr
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

Sažetak - Djeca predstavljaju specifičnu populaciju čije je vrijeme determinirano njihovim razvojnim hodom i pod stalnim je socijalnim nadzorom - prije svega od roditelja. Odrastanjem socijalni nadzor polako popušta, a bogatstvo aktivnosti kojima se ta populacija počima baviti sve se više širi. Upravo ta činjenica predstavlja istovremeno u sebi čimbenik dvostruog značenja: slobodno vrijeme može biti prostor razvoja osobnosti, ali i rizični čimbenik za pojavu socijalno neprihvatljivih oblika ponašanja. Ovo saznanje podsjeća nas na važnost društvene akcije u prostoru slobodnog vremena djece kao ponude aktivnosti koju će djeca birati prema slobodnom izboru a u skladu sa svojim interesima i razvojnim potrebama. Da bi takva društvena akcija bila i uspješna, nužno je poznavati sve determinante prostora slobodnog vremena djece.

Istražujući slobodno vrijeme djece otoka Hvara, uz primjenu kvantitativnih metoda istraživanja na deskriptivnoj i inferencijalnoj razini, dobijeni su podaci o ukupnom stanju prostora vremena djece (strukturu i količinu), o njihovim navikama u slobodnom vremenu i o razlikama u korištenju slobodnog vremena s obzirom na tip dana (radni # neradni) i dob učenika starije osnovnoškolske dobi. Rezultati, premda ograničeni specifičnošću uzorka ispitanika, pokazuju da su struktura i količina aktivnosti u prostoru ukupnog i slobodnog vremena djece determinirane i tipom dana i dobi djece te da su to, uz ostale odrednice koje determiniraju izbor aktivnosti u slobodnom vremenu (spol, teritorij...), oni čimbenici o kojima se mora voditi računa pri jednoj osmišljenoj društvenoj akciji u struktuiranju ponude aktivnosti za djecu osnovnoškolske dobi.

Ključne riječi: slobodno vrijeme, djeca, tip dana, dob, aktivnosti u slobodnom vremenu.

1. Uvod

Opažajući svijet vlastite zbilje i postojanja, čovjek je uočio da osim trodimenzionalnog prostora posjeduje i svoju četvrtu dimenziju – vrijeme. U svojem opažanju svijeta i sebe kao njegovog dijela, čovjek je uočio pravilnosti u toj dimenziji koje se temelje na ritmičnosti i promjenjivosti: ponajprije kao cirkularno kretanje, a potom i njegovu neumitnu prolaznost i evolutivnost (Whitrow,1985). Zastrajuća svijest o »prolaznosti« nagnala ga je na ideju i pokušaju da tu dimenziju svog egzistiranja pokuša suvislo definirati i zabilježiti u slijedu kojim se zbiva: otuda kalendari, danice, crte vremena, obljetnice...

Međutim to vrijeme nije predmet našeg interesa u ovom radu, jer ono egzistira i bez našeg promišljanja o njemu. Nas prije svega zanima vrijeme kao dimenzija postojanja, kao vid pojava u prostoru življenja. Guyan (prema: Whitrow, 1985) ga smatra posljedicom iskustva i evolucije koje nije svijet po sebi. I zaista vrijeme nije »svijet po sebi«, već konstrukt ovisan o promatraču, njegovom iskustvu i na njemu pridanom značenju. Kao takav, taj konstrukt ne predstavlja ljudski entitet već njegovu predodžbu

koju je stekao posredstvom promatranja, selektiranja i organiziranja opaženog te zaključivanja na osnovu uočenog i pridanih im značaja i značenja. Očito je stoga da je percepcija vremena proizvod učenja ovisan o izloženosti potrebi da se svijet objektivne zbilje struktura u svom slijedu, ali i proizvod sazrijevanja ljudskih mentalnih funkcija (prije svega sposobnosti apstraktnog mišljenja!) koji je ovisan o dispozicijama pojedinca – i otuda razlike u percipiranju vremena pojedinaca, ali i nemogućnosti pobliže periodizacije razvoja pojma o vremenu u ljudskom razvoju. Uočavajući važnost dispozicija i izloženosti aktivnostima u procesu nastanka pojma o vremenu (učenje), ali i pravilnosti u tom razvoju – sukcesivnost slijeda, važnost količine i kakvoće izloženosti aktivnostima vezanim uz definiranje vremena te afektivne komponente vezane uz aktivnosti, mogli bismo reći da se pojam o vremenu kao predodžbi razvija u tri vremenski jasno neodređena ciklusa: predkonvencionalnom, konvencionalnom i postkonvencionalnom (Arbunić, 2002a).

Predkonvencionalni ciklus možemo promatrati samo u odnosu na razvoj djetetove sposobnosti verbalizacije iskustva, dakle govora. U prvoj fazi ovog ciklusa dijete pojam o vremenu stječe na temelju ustaljenih aktivnosti koje se ciklički zbivaju i koje za nj imaju afektivnu vrijednost. Takve aktivnosti, odnosno odsječke vremena, dijete nastoji vremenski odrediti, tj. verbalizirati. Pri tome, u samom početku ciklusa, sama verbalizacija ne znači nužno i adekvatan vremenski pojam, već vremenski odsječak koji označava ugodu ili neugodu, a iz čega će se postupno razvijati i osvješćivati pojmovi o slobodnom i neslobodnom vremenu, ili sekvence vremena »mogu« i »moram«. Iz tih vremenskih odsječaka, sazrijevanjem i učenjem, u konvencionalnom ciklusu postupno će se, analitički razvijati konvencionalni oblici određivanja vremenskih odsječaka i jedinica koje će imati pojmovno-konvencionalno i orijentacijsko značenje. Aktivnosti u ovom ciklusu poprimit će osobine točno definiranih vremenskih odsječaka i jedinica vremena, izgrađenih na njihovom hijerarhisko-konvencionalnom načelu. Tek nakon što je ovaj ciklus u potpunosti završen – automatiziran i razvojno završen – nastupa ciklus koji uvjetuje restrukturiranje konvencionalnog poimanja vremena u njegovom povijesno-evolutivnom smislu. Za taj »skok« od konvencije prema razumijevanju vremena u svom totalitetu prije svega zaslužan je razvoj konceptualnog mišljenja koji omogućuje da pojedinac vrijeme počima zahvaćati kao entitet izvan njega samog i doživljava ga kao povijesno-logički slijed događaja u uzročno-posljedičnoj svezi, pri čemu su vremenske sekvence i jedinice orijentiri trajanja a ne trajanje samo.

Kao što je iz prethodnog dijela uočljivo diferencijacija slobodnog i neslobodnog vremena počima se zbivati već u najranijem dobu čovjekova života i zasnovana je na osjećaju ugone i neugode vezane uz aktivnosti koje se zbivaju u vremenu. Povezujući ugodu sa slobodom izbora bavljenjem određenim aktivnostima, jer čovjek je ipak hedonističko biće, došli smo do poimanja slobodnog vremena. Ono se po svom shvaćanju definira u odnosu na svijet rada i u odnosu na aktivnosti i funkcije koje ono ima u ljudskom življenju (Ilišin, 2000).

U odnosu na svijet rada razlikujemo dvije skupine definicija koje određuju slobodno vrijeme. Prvu skupina definicija (Sternheim, prema Jerbić, 1973; Martinić, 1977; Giesecke, 1993) karakterizira poimanje slobodnog vremena kao vremena u kojem je čovjek oslobođen od oficijelne radne obveze u svakom smislu poimanja pojma »rad« - dakle i školovanja i nužnog učenja. Osnovna uloga tako poimanog slobodnog vremena je odmor i rekreacija. Drugu skupinu definicija slobodnog vremena (Kluth, prema Jerbić,

1973; Paravina, 1989) karakterizira poimanje slobodnog vremena kao vremena oslobođenog od svake nužnosti, tj. oslobođenog od svih onih obveza koji ne potpadaju u svijet rada ali koje u odnosu na pojedinca ne predstavljaju slobodan izbor već nužnost. U ovom kontekstu slobodno vrijeme jest samo ono vrijeme kojim osoba slobodno raspolaže – oslobođena svake prisile i nužnosti.

Ova skupina definicija slobodnog vremena bliska je tretmanu slobodnog vremena s obzirom na aktivnosti i ulozi tih aktivnosti slobodnog vremena na kvalitetu života pojedinca. Njih karakterizira izjednačavanje pojmova dokolice i slobodnog vremena, jer je naglasak na aktivnostima u slobodnom vremenu a ne na samom vremenu oslobođenom od rada (Ilišin, 2000:420), pri čemu se dokolica, kako kaže Dumazdier (prema: Naulinger, 1988:231), drži aktivnošću odvojenom »od obveza koje donosi rad, obitelj i društvo – kojoj se pojedinac slobodno posvećuje radi relaksacije, razonode, ili stjecanja i povećanja spontane društvene participacije: to je slobodna primjena njegovih kreativnih mogućnosti.« Ovim pristupom izražavaju se i još dvije uloge slobodnog vremena, a to su zabava i razvoj ličnosti (Dumazdier, prema Ilišin, 2000). Međutim, nemoguće je zaobići i četvrtu ulogu slobodnog vremena, a ona se ogleda u njegovoj ulozi čimbenika primarne prevencije poremećaja u ponašanju. Istraživanja pokazuju (Larson & Verma, 1999; Gilman, 2001; Raboteg-Šarić i dr. 2002) da dobro strukturano i društveno nadzirano slobodno vrijeme mladih rezultira pozitivnim i društveno prihvatljivim oblicima ponašanja mladih koji doprinose razvoju zdrave, samosvjesne i zadovoljne osobnosti pojedinca – i obratno.

Govoreći o slobodnom vremenu ne možemo zaobići ni istinu da se ono razlikuje kako u svojoj strukturi tako i u ulogama koje ono posjeduje kod različitih socijalnih skupina te da je ono uvjetovano kulturnim, socijalnim, ekonomskim i statusnim determinantama. Istražujući slobodno vrijeme mladih Jašović je (1974) ustvrdio da postoji nekoliko temeljnih osobina koje uvjetuju razlike u strukturi i ulozi slobodnog vremena mladih u odnosu na odraslu populaciju te da te osobitosti moraju uvjetovati drugačije promišljanje slobodnog vremena mladih s obzirom na funkciju koju ono mora ispuniti u njihovom životu, a što potvrđuju i neka potonja istraživanja. On navodi sljedeće: da mladi imaju znatno više slobodnog vremena od odraslih (Larson & Verma, 1999); da je njihovo slobodno vrijeme determinirano socijalno-ekonomskom ovisnošću od odraslih (Lesourne, 1993); da se ta ovisnost sve više produžava; da takav položaj mladih čini njihovo slobodno vrijeme sve više kontroliranim od odraslih (Ilišin, 1999) ali i »podobnim« za pojavu neželjenih oblika korištenja slobodnog vremena; te da je slobodno vrijeme mladih prije svega ima svoju odgojno-obrazovnu ulogu te da u skladu s tim mora biti specifično organizirano (Previšić, 2000; Plenković, 1997).

Ako ovome pridodamo razvojno-kronološku, emocionalnu i sociokulturnu heterogenost i slojevitost ove populacije, jasno je zašto bi problem istraživanja slobodnog vremena mladih i na njima zasnovanim programima rada u slobodnom vremenu mladih trebao biti jedan od temeljnih zadataka društva i pedagoške teorije i prakse kao njegovih kompetentnih predstavnika. Prije svega bio bi to ulog u budućnost – ulog u nove naraštaje koji će pridonositi razvitku društva kao cjeline, ostvarujući se pri tom i kao samosvojni i samoostvareni pojedinci i korisni članovi zajednice; »ušteda unaprijed« koja se danas mjeri programima sekundarne i tercijarne prevencije, ili bočnije rečeno tretmana osoba s društveno neprihvatljivim oblicima ponašanja.

2. Metodologija istraživanja

2.1. Predmet istraživanja

S obzirom da se u našoj svakodnevici, a dakako i u pedagoškoj teoriji i praksi često o slobodnom vremenu govori s pozicija njegove uloge u razvoju mladog naraštaja, zanimalo nas je kako izgleda to slobodno vrijeme. Prelistavajući dostupnu literaturu uočeno je da sustavnih empirijskih istraživanja u tom području ima vrlo malo, osobito kada se radi o slobodnom vremenu djece. Iznimku od ovog pravila predstavljaju istraživanja Jerbića (1970, 1973) te Arbunića (1997, 1998 ab, 2001, 2002 ab, 2004). Kada su u pitanju mladi, adolescentska populacija, situacija je znatno bolja i tu se mogu uočiti nekoliko tematskih grupa istraživanja slobodnog vremena, a koja se bave interesima mladih (Ilišin, 1988, 1990), promjenama aktivnosti mladih i životnog stila i identiteta (Ilišin, 1986, 1999, 2000, 2001; Tomić-Koludrović, i dr. 1999, 2001; Leburić i dr. 1996, 1999; Perasović, 2000) te slobodnog vremena kao mogućeg čimbenika poremećaja u ponašanju (Bašić i dr. 1982, 2000; Raboteg-Šarić i dr. 2002). Navedena istraživanja pokazuju da se aktivnosti u slobodnom vremenu mladih manifestno mijenjaju u skladu s promjenama koje se zbivaju u sociokulturnom okruženju mladih, ali da su na latentnoj (funkcionalnoj) razini te promjene zanemarive. Stoga Ilišinova (2000:419) zaključuje da » ... slobodno vrijeme mladih i nadalje ispunjava ponajprije funkciju odmora, zabave i razonode, dok su sadržaji koji potencijalno pridonose razvoju ličnosti u drugom planu.«

2.2. Cilj i zadaci istraživanja

Kao što je predmetom istraživanja utvrđeno, cilj ovog istraživanja bio je utvrditi ukupnu strukturu vremena djece osnovnoškolske dobi (u daljem tekstu: djece) te strukturu slobodnog vremena djece tijekom radnog i neradnog dana (nezavisna varijabla: »tip dana«). Iz tako uopćenog cilja istraživanja bilo je nužno operativno definirati zadatke na temelju kojih će se moći egzaktno raspravljati o postignutom cilju. Stoga su se kao operativni zadaci nametnula sljedeća pitanja:

- Kako izgleda ukupna dnevna struktura vremena i slobodnog vremena djece radnim i neradnim danom?
- Postoje li razlike u ukupnoj dnevnoj strukturi vremena i slobodnog vremena djece radnim i neradnim danom?
- Postoje li razlike u trendovima dnevnih struktura vremena djece radnim i neradnim danom?
- Kojim aktivnostima i u kojoj mjeri se djeca bave tim aktivnostima u slobodnom vremenu radnim i neradnim danom?
- Postoje li razlike u dnevnoj količini bavljenja pojedinim aktivnostima u slobodnom vremenu djece radnim i neradnim danom s obzirom na njihovu dob?

2.3. Metoda

2.3.1. Hipoteze istraživanja

Na temelju tako definiranih zadataka istraživanja definirane su sljedeće hipoteze:

H_1 : Dnevna struktura vremena djece radnim i neradnim danom nije jedinstven prostor, kako po svojoj unutarnjoj strukturi tako ni po aktivnostima koje se u njoj zbivaju.

H₂ : Dnevna struktura i količina slobodnog vremena djece radnim i neradnim danom nije jedinstven prostor.

H₃ : Razlike u dnevnoj količini bavljenja pojedinim aktivnostima u slobodnom vremenu djece radnim i neradnim danom nisu statistički značajne s obzirom na dob djece.

2.3.2. Uzorak ispitanika

Uzorak ispitanika čini 290 učenika starije osnovnoškolske dobi osnovnih škola otoka Hvara (V.-VIII. raz.; 11-15 g.), čija struktura je vidljiva iz tablice 1.

(Tablica 1: Struktura uzorka učenika)

Uz ovako formiran uzorak nužno je dati dodatne informacije koje tvore prostor ograničenja samog uzorka kao i zaključaka koji se na njemu temelje. Uzorak je uzet iz populacije od oko 480 učenika starije osnovnoškolske dobi koja sama po sebi, zbog svoje teritorijalne i subkulturne omeđenosti, tvori specifičnost. Prometna izoliranost, brzi ekonomski razvoj i relativno visok osobni (obiteljski) standard koje ne prati istovremeni i ravnomjeren društveni standard, brojnost utjecaja putem elektronskih medija i utjecaja koje donosi sezonski turizam, izmijenjen način života i "sezonska" dinamika življenja stanovništva uvjetovani prije navedenim čimbenicima okruženja, čine prostor okruženja ovog uzorka. Kada se tome dodaju mikro- teritorijalne, kulturne, ekonomske, socijalne... razlike jasno je da taj uzorak i samo specifičan po sebi, i unutar sebe heterogen.

2.3.3. Uzorak instrumenata (varijabli)

Istraživanje je provedeno pomoću upitnika „Lista raspolaganja vremenom“ za radni i neradni dan (LRV-RD/ND), konstruiranog za potrebe ovog istraživanja, a na temelju stečenih saznanja iz dostupne literature o načinu istraživanja slobodnog vremena uopće i po modelu dvadesetčetvorosatnog fonda vremena (06-06). Uzorak varijabli tvore dva skupa varijabli od kojih prvi skup tvore nezavisne varijable koje opisuju ispitanike po spolu, dobi, teritoriju i tipu dana koji se promatra, a drugi skupinu varijabli predstavljaju zavisne varijable aktivnosti u jedinici vremena. „Lista“ sadrži 24 zadane varijable vremena uz koje učenik dopunjava aktivnost kojom se uobičajno bavi u tom vremenu radnim i neradnim danom: zadano vrijeme predstavlja tako jedinicu mjerenja, a sama aktivnost koju učenik iskaže u jedinici mjerenja predstavlja jedinicu brojenja. Pri tom "varijable vremena" čine skup od 24 varijable za svaki tip dana (tzv. "sirove varijable" koje označavaju vrijeme zbivanja aktivnosti, op. a.), a "varijable aktivnosti" predstavljaju poimenične aktivnosti (9 skupina varijabli koje se formiraju po načelu sadržajne sličnosti te se istim načelom objedinjuju u 3 kategorije aktivnosti) koje se zbivaju u određenim jedinicama vremena. Varijable "aktivnosti" promatraju se u istraživanju dvojako: (1) kao aktivnosti koje opisuju jedinice vremena i (2) kao aktivnosti koje svojom dnevnom frekvencijom opisuju prostor radnog, odnosno neradnog dana.

Skupine aktivnosti formirane su po načelu sadržajne sličnosti, a nužnost takvog pristupa u sređivanju podataka istraživanja bila je potrebna zbog tipa upitnika (otvoreni), tj. učenici su uz varijable vremena slobodno dopisivali dnevne aktivnosti tijekom 24 sata, te se takva množina dobijenih varijabli nije mogla suvislo interpretirati bez objedinjavanja u skupine po sadržajnoj sličnosti. Tako konstruiran prostor slobodnog vremena bilo je moguće obraditi i s pozicija vremenskih varijabli i s pozicija samih

skupina i kategorija aktivnosti. Za utvrđivanje dnevne strukture pojedinih skupina aktivnosti koristit će se varijable vremena u odnosu s varijablama aktivnosti, a za utvrđivanje dnevne količine pojedinih skupina aktivnosti, poslužit će frekvencije varijabli aktivnosti tijekom dana (Arbunić,2002a).

2.3.4. Metode prikupljanja i obrade podataka

Anketiranje je provedeno na satovima razrednog odjela uz prethodno objašnjenje učenicima koji je cilj istraživanja i uz naglašavanje važnosti njihova savjesnog popunjavanja upitnika. Za subuzorak učenika OŠ u Jelsi anketiranje je proveo autor sam, a u OŠ u Hvaru pedagoginja i profesorica hrvatskog jezika koja je tada radila u školi. Šifriranje i unos podataka za statističku obradu izvršio je istraživač sam.

Sama obrada podataka izvršena je na Fakultetu edukacijsko-rehabilitacijskih znanosti. Pri tom su korišteni programski paketi za statističku obradu podataka STAT-D i ROBDIS za robustnu diskriminacijsku analizu i analizu varijance (www.erf.hr). Podaci istraživanja najprije su normalizirani i standardizirani, a potom obrađeni metodama univarijatne frekvencijske analize i multivarijatne diskriminacijske robustne analize.

Na temelju dobijenih podataka za Liste raspolaganja vremenom izvršena je analiza marginalnih relativnih frekvencija za varijable vremena, a za 9 skupina aktivnosti radnim i neradnim danom. Tako su utvrđeni prostori učestalosti pojedinih aktivnosti za radni i neradni dan i struktura radnog i neradnog dana s obzirom na varijable "aktivnosti slobodnog vremena". Nakon toga, a da bi se moglo utvrditi razlikovanje u aktivnostima slobodnog vremena po tipu dana, podaci su "rotirani" tako da su "sirove" varijable vremena postale varijable frekvencija pojedine skupine aktivnosti za radni i neradni dan (Q-postupak). Postupkom preračunavanja relativnih vrijednosti varijabli "aktivnosti" utvrđene su potom prosječne apsolutne vrijednosti dnevne količine pojedine skupine aktivnosti za radni i neradni dan. Diskriminacijskim analizama izvršeno je testiranje razlika u prostoru "sirovih" varijabli vremena i testiranje razlika za devet varijabli dnevne količine za radni i neradni dan. Tako su utvrđene razlike u dnevnoj strukturi i količini bavljenja pojedinim skupinama slobodnih aktivnosti po nezavisnim varijablama "tip dana" i "dob učenika".

Razlog korištenja univarijatnih frekvencijskih analiza leži u tome što se njima zorno mogu predočiti dnevna struktura, raspored i dnevna količina pojedinih aktivnosti djece. Diskriminacijskim analizama moguće je pak utvrditi postojanje razlika među uzorcima ispitanika, odnosno u našem slučaju između struktura prostora radnog i neradnog dana, razlika među subuzorcima po dobi za radnim i neradnim danom te razlika u dnevnoj količini bavljenja pojedinim aktivnostima djece s obzirom na varijablu "tip dana".

3. REZULTATI I INTERPRETACIJA

3.1. Struktura ukupnog i slobodnog vremena djece

Rezultati analize relativnih marginalnih frekvencija (Arbunić, 2002a: 128,131) predočeni su slikom 1. Pogledaju li se linije koje opisuju strukturu vremena radnog i neradnog dana moguće je uočiti određenu pravilnost krivulja neslobodnog i slobodnog vremena po tipu dana. Naime vidljivo je da su te krivulje približno iste, ali s odmakom u strukturi tipa

dana za 3-4 sata što je razumljivo s obzirom na obveze koje djeca imaju u školi radnim danom. Određena odskakanja od pravilnosti tijekom dana posljedica su obiteljskih i vjerskih rituala (obroci i vjerske obveze) kojima se djeca prilagođavaju u svom sociokulturnom okruženju. Zanimljivim se čini gotovo preklapanje krivulja nakon 17 sati što upućuje na to da se dnevni ritam i izmjena aktivnosti polako gube s približavanjem večeri kao dijela dana koji se ne razlikuje s obzirom na tip dana.

Analizu predloženog raspolaganja vremenom djece možemo promatrati s tri aspekta:

- odnosa neslobodnog i slobodnog vremena tijekom dana
- odnosa unutarnje strukture slobodnog vremena po tipu dana
- trendova koji se uočavaju s obzirom na vrstu vremena i tip dana.

(Slika 1: Struktura vremena djece radnim i neradnim danom)

S aspekta slobodnog i neslobodnog vremena tijekom dana može se uočiti da se prostor neslobodnog vremena radnim danom, vremena koje podrazumijeva nužnost i obveze svake vrste, proteže od kasnih noćnih sati (22-23) do kasnih prijepodnevnih sati (11-12) što je vrijeme noćnog odmora i boravka u školi (jutarnji jednosmjenski rad!). Nakon dominantnog subprostora neslobodnog vremena slijedi njegov ubrzani pad u ranim poslijepodnevnim satima te ponovno izrazita uzlazna linija u ranim večernjim satima. Kritična točka ustupanja primata neslobodnog vremena slobodnom vremenu jest oko 13-14 sati te svoj vrhunac slobodno vrijeme doseže između 16 i 18 sati kada počima njegovo snažnije osipanje do 22 sata kada primat preuzima neslobodno vrijeme. Iz ovakvih odnosa gotovo da se razaznaje dnevni ciklus djece: spavanje-škola-objed-slobodno vrijeme- večera-priprema za počinak i počinak. Prostor dominantno slobodnog vremena (slika 2) vrijeme je od 15 do 19 sati, a dominantne aktivnosti tog vremena su slušanje/ gledanje RTV i srodne aktivnosti (18-23) te izvršavanje statusnih obveza djeteta-učenika (13-17). Sama igra pokazuje izuzetno niske vrijednosti zastupljenosti tijekom dana.

(Slika 2: Struktura slobodnog vremena radnog dana)

Kada je u pitanju struktura neradnog dana (slika 1) situacija je potpuno drugačija: dominantan prostor neslobodnog vremena je do 9 sati kada krivulja naglo opada do podneva te nakon 22 sata navečer. U to vrijeme prostor slobodnog vremena poprima oblik tromodalne krivulje koja takvom postaje uslijed dnevnih obroka koji na značaju daju neslobodnom vremenu. Bez tih padova slobodno vrijeme imalo bi oblik unimodalne platikurtične krivulje, zaravnjenog vrha između 15 i 18 sati.

(Slika 3: Struktura slobodnog vremena neradnog dana)

Strukturu aktivnosti u tom vremenu neradnim danom (slika 3) predstavljaju blokovi varijabli koje opisuju vjerske obveze (9-11 sati; očito da je većina učenika praktičnih vjernika i da su opisivali nedjelju kao neradni dan; op.a.), slušanje/gledanje RTV-a i sličnih konzumentskih aktivnosti (11-14 i 18-23) te igra (14-19). Kao subdominantna aktivnost javlja se dokolica u vremenu od 15 do 23 sata.

Promotrimo li pak unutarnju strukturu slobodnog vremena djece radnim i neradnim danom moguće je uočiti da se ta struktura međusobno razlikuje kako po rasporedu tako i po količini pojedinih aktivnosti:

- Igre kao prirodne dječje aktivnosti znatno više i znatno ranije se s njom započinju neradnim danom (8) nego radnim (14).

- Slušanje/gledanje RTV-a i srodne aktivnosti pokazuje približno jednaku distribuciju radnim i neradnim danom, s tim da je nešto više ima u kasnim jutarnjim i poslijepodnevnim satima nego radnim danom.
- Dokolice ima neusporedivo više neradnim danom i započinje već s jutarnjim satima.
- Prazno vrijeme, koje navješćuje dosadu, pokazuje istovremenost javljanja u oba tipa dana u kritičnim točkama između 12-15 i 18-20 sati (osobito neradnim danom).
- Izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima djeca se podjednako bave radnim i neradnim danom, ali je njihova distribucija neradnim danom vremenski raširenija.
- Aktivnosti samoostvarenja, premda količinski minorne, iskazuju nagruće prema kasnijim popodnevnim i ranim večernjim satima.
- Pomoć u kući, ili aktivnosti djeteta kao člana obitelji, izraženije su neradnim danom između 11 i 14 sati, a podjednako raspoređene u oba tipa dana u popodnevnim satima.
- Statusne obveze učenika samo se količinski razlikuju u korist neradnog dana, a odvijaju se najintenzivnije između 14 i 16 sati.
- Vjerske obveze potpuno su određene tipom dana – radnim danom oko 16-18 sati, a neradnim danom između 10 i 11 sati.

Ove razlike utvrđene su i diskriminacijskim analizama (Arbunić, 2002:134,152), s tom razlikom da je diskriminacija količine bavljenja aktivnostima u slobodnom vremenu iskazala statističku neznačajnost razlikovanja tipa dana samo za izvannastavne i izvanškolske aktivnosti.

Da bismo mogli zaključivati o trendovima koji vladaju u ta dva istražena prostora prema tipu dana poslužiti ćemo se logaritamskim trendom (slika 4):

Slika 4: Trendovi u strukturi vremena radnim i neradnim danom)

Uvidom u trendove koji se iskazuju radnim i neradnim danom uočljivo je da je tendencija pada neslobodnog u odnosu na slobodno vrijeme znatno blaža, odnosno tendencija rasta slobodnog vremena znatno usporenija radnim nego neradnim danom, ali da tendencije po tipu dana pokazuju isti smjer. Razlike se iskazuju dakle u dinamici izmjena na kontinuumu neslobodno#slobodno i u vremenu nastupanja dominacije jednog vremena nad drugim: radnim danom dominacija slobodnog vremena nad neslobodnim nastupa oko 14-15 sati, a neradnim danom oko 10-11 sati. Pri tom je kritična točka razlikovanja radnog od neradnog dana između 14-15 sati, odnosno kao što pokazuje diskriminacijska analiza (Arbunić, 2002, 134-138) vrijeme između 16 i 17 sati koje radni dan obilježava obvezama a neradni dan zabavom i aktivnostima samoostvarenja.

Iz dosad predloženih rezultata istraživanja možemo sa sigurnošću reći da prihvaćamo našu prvu hipotezu o strukturalnoj i manifestnoj (aktivnosti) nejedinstvenosti prostora ukupnog i slobodnog vremena djece kako radnim tako i neradnim danom. Premda slični, radni i neradni dan djece pokazuju vremensku i sadržajnu različitost u svojoj strukturi te ih stoga treba tretirati kao različite prostore u struktuiranju slobodnog vremena djece.

3.2. Struktura aktivnosti slobodnog vremena djece

Kakvo je stanje količine pojedinih aktivnosti dnevno, prikazuju nam tablica 2 i slika 5 za radni dan te tablica 3 i slika 6 za neradni dan.

(Tablica 2.: Struktura radnog dana)
(Slika 5: Struktura aktivnosti – radni ran)

Uvidom u tablicu 2, a osobito analizirajući podatke iz slike 5, uočljivo je da kategorija razonode opisuje više od polovice slobodnog vremena djece radnim danom (53%), od čega na slušanje/gledanje RTV-a i srodnih aktivnosti otpada gotovo dvije trećine tog odsječka slobodnog vremena. Ako tome pridodamo i prazno vrijeme, kao još jedan od pasivnih ali rizičnih oblika provođenja slobodnog vremena, možemo zaključiti da djeca najveći dio svog slobodnog vremena provode pasivno i konzumentski te da njihovo slobodno vrijeme ne predstavlja prostor razvoja. Indikativno je i to da na kategoriju samoostvarenja otpada svega 1/5 aktivnosti slobodnog vremena kao i na igru.

(Tablica 3.: Struktura neradnog dana)
(Slika 6: Struktura aktivnosti – neradni ran)

Inspekcijom tablice 3 i slike 6 može se uočiti, kao i kod radnog dana, da aktivnosti slobodnog vremena nemaju jednaku zastupljenost tijekom neradnog dana. Kategorija razonode pri tom pokazuje svoje 70%-tno sudjelovanje u aktivnostima slobodnog vremena, od čega nažalost aktivnosti pasivnog provođenja slobodnog vremena (RTV) tvori čak polovicu tog vremena. Zanimljivo je da prazno vrijeme količinski ostaje približno isto radnim i neradnim danom, ali u ukupnoj strukturi neradnog dana pokazuje trend pada. S obzirom da su učenici mahom opisivali nedjelju kao neradni dan uočljiv je veliki pad aktivnosti izvršavanja obveza djece kao učenika i kao članova obitelji što ima svoje pedagoške implikacije. Naime, time se potvrđuje da neradni dan i djeca i roditelji shvaćaju kao vrijeme oslobođeno od obveza pa, premda je sutra radni dan za kojeg se treba pripremiti (učenje), djeca svoje učeničke obveze zanemaruju a u tome ih svjesno ili nesvjesno podržavaju i roditelji oslobađajući ih i obveza u obitelji.

Iz navedenih rezultata držimo opravdanim potvrditi našu drugu hipotezu o nejedinstvenosti prostora strukture i količine slobodnog vremena djece po tipu dana.

3.3. Razlike u strukturi i aktivnostima djece s obzirom na dob

Ponajprije ćemo utvrditi postoji li opravdanost traženja razlika među skupinama ispitanika po dobi za primijenjene instrumente istraživanja (tablica 4).

(Tablica 4.: Analiza varijance i centriodi skupina)

Iz pregleda analize varijance (tablica 4) vidljivo je da postoji opravdanje za traženje razlika između skupina učenika po dobi te možemo odbaciti našu treću hipotezu o nepostojanju statistički značajnih razlika u prostoru slobodnog vremena. Razlike su se iskazale na dvjema od tri diskriminacijske funkcije po svakom instrumentu te su ispitanici u oba subprostora formirali iste subuzorke za razlikovanje. Na prvoj su se diskriminacijskoj funkciji u oba slučaja formirali subuzorci učenika petog i šestog razreda nasuprot učenicima sedmog i osmog razreda (mlađi#stariji), a na drugoj diskriminacijskoj funkciji učenici sedmog razreda u odnosu na sve ostale (centriodi).

Iz podataka u tablici 5 vidljivo je da je u cijelom prostoru radnog dana statističko razlikovanje iskazano na 5 od 9 varijabli aktivnosti u slobodnom vremenu, a u prostoru neradnog dana na 6 od 9 aktivnosti u slobodnom vremenu. Pri tom je za uočiti da se nerazlikovanja subuzoraka po dobi u cijelom prostoru aktivnosti u slobodnom vremenu

poklapa kod aktivnosti samoostvarenja i vjerskih obveza djeteta te da se radnim danom ono iskazalo kod pomoći u kući i praznog vremena, a neradnim danom kod statusnih obveza učenika. Iz navedenih podataka može se zaključiti kako su i tip dana i dob učenika dobri predikatori slobodnog vremena i aktivnosti kojima se djeca bave u slobodnom vremenu. Ovaj podatak od neprocjenjive je važnosti za svaki pokušaj pedagoške artikulacije slobodnog vremena djece.

(Tablica 5.: Diskriminacijska analiza)

Kao što se može razaznati iz tablice 5, u prostoru prve diskriminacijske funkcije radnog dana mlađe od starijih učenika izdvaja igra kao dominantna aktivnost, a starije od mlađih slušanje/gledanje RTV-a i srodne aktivnosti, ali i značajnije aktivnosti dokolice i sudjelovanje u izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima. Razlike su gotovo identične i u subprostoru neradnog dana s tim da slušanje/gledanje RTV-a i srodne aktivnosti nestaju u razlikovanju po dobi, ali primat starijih preuzima dokolica kao dominantna aktivnost. U oba subprostora razlikovanja se temelje na različitosti interesa djece koji su uvjetovani njihovim sazrijevanjem. Premda godištima vrlo bliski, oni se razvojno znatno razlikuju: sedmi je razred razred puberanata i svega što pod tim podrazumijevamo! Otuda i značajnije zanimanje za medije, različitost dokolice i izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti kao prostora istraživanja vlastite osobnosti i potencijala. Diskriminacijska funkcija je stoga u cjelosti determinirana razvojnim čimbenicima, a kako se manifestno izražava dokolicom, nazvat ćemo je *dokolicom uvjetovanom razvojem*.

U prostoru druge diskriminacijske funkcije učenici sedmog razreda iskazali su značajnije razlikovanje u odnosu na druge učenike na dvjema varijablama, statusnih obveza učenika i slušanja/gledanja RTV-a i srodnih aktivnosti, ali u obrnutom redosljedu radnim i neradnim danom. Istovremeno su ostali učenici kao dominantu razlikovanja zadržali aktivnosti pomoći u kući i radnim i neradnim danom. Očigledno da se radi o sasvim različitim pristupima aktivnostima u slobodnom vremenu. Dok učenici sedmog razreda svoje aktivnosti prilagođavaju vremenu koje ih determinira, ostali učenici nisu spremni eksperimentirati s vremenom već se rađe priklanjaju socijalno poželjnim klišeima u raspolaganju s vremenom i u odabiru ritma i vrste aktivnosti u slobodnom vremenu. Razlike su stoga posljedica odgovornosti u raspolaganju vremenom te diskriminacijsku funkciju možemo nazvati *odgovornošću prema raspoloživom vremenu*.

4. ZAKLJUČAK

Kako je u poglavlju o uzorku ispitanika izneseno (2.3.2.), rezultate istraživanja pa tako i zaključke koji se na njima izvode treba shvatiti uz specifičnost i ograničenja koja iz uzorka proističu. Iz iznesenih rezultata istraživanja moguće je uočiti da dnevna struktura ukupnog vremena djece nije jedinstven prostor, već da se on razlikuje kako na manifestnoj tako i na latentnoj (funkcionalnoj) razini. Na manifestnoj razini te se razlike uočavaju u množini aktivnosti koje dijete obavlja tijekom dana, ritmom njihovih izmjena i ulogom te značenjem i značajem koje te aktivnosti imaju za dijete samo – bez obzira kako ih mi odrasli kvalificirali. Na latentnoj razini sve te aktivnosti imaju trojaku ulogu – odmora i rekreacije, zabave i samoostvarenja, ali im ulogu ne određuje aktivnost po sebi već dijete i njegov odnos prema aktivnosti, a koji je određen hedonističkim tonom koji aktivnosti u kontekstu ostavljaju na dijete samo. Količina pojedinih aktivnosti pri tom

ima samo smisao ukoliko je stavimo u odnos sa zadovoljstvom koje dijete doživljava baveći se istima, ali nikako sama po sebi ili pak determinirano samim izborom aktivnosti u specifičnom okruženju. To je područje slobodnog vremena kojeg treba još istražiti. Utvrdivši strukturnu i količinsku raznolikost prostora ukupnog i slobodnog vremena, držali smo da možemo opravdano potvrditi naše prve dvije hipoteze, a koje potvrđuju i neka druga istraživanja (Arbunić, 2002a, 133-145, 151-159).

Kada su u pitanju razlike u strukturi i količini pojedinih aktivnosti slobodnog vremena po dobi učenika (3. hipoteza odbačena) jasno je da se radi o razlikama koje su uvjetovane tipom dana, ali i promjenama koje se zbivaju u životu osnovnoškolskog djeteta. Te promjene uvjetuju njegovo drugačije promišljanja vremena uopće pa i slobodnog vremena. Krećući se od socijalno kontroliranog prostora prema prostoru slobodnog izbora, slobodno vrijeme može predstavljati čimbenika razvoja, ali i rizika za nj. Ono će predstavljati rizik samo onda ako je taj prostor neartikuliran i nestruktuiran, ako postaje poligon slučaja a ne promišljenog i osmišljenog djelovanja u vremenu.

Premda determinirani specifičnošću uzorka i okruženja u kojem se uzorak ispitanika nalazi – ili upravo poradi te i takve specifičnosti, možemo zaključiti da je slobodno vrijeme ona determinanta razvoja djece koja je na manifestnoj razini socijalno i kulturno determinirana, ali je na latentno-funkcionalnoj razini zajednička svoj djeci bez obzira na sociokulturnu određenost.

Literatura:

1. Arbunić, A. (1997): *Slobodno vrijeme mladih i prevencija poremećaja u ponašanju*, neobjavljen magistarski rad. Fakultet za defektologiju, Zagreb.
2. Arbunić, A. (1998a): *Interesi djece za slobodne aktivnosti*. Napredak 139 (2) 186-192, Zagreb.
3. Arbunić, A. (1998b): *Poznavanje interesa djece i njihovih roditelja za slobodnim aktivnostima kao temelj programa primarne prevencije poremećaja u ponašanju*. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja 34 (1) 117-126, Zagreb.
4. Arbunić, A. (2001): *Djeca i slobodno vrijeme - razlike između aktivnosti provođenja i pridanih vrijednosti, u: Didaktični in metodični vidiki preнове in razvoja izobrazovanja (zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog savjetovanja)*, 463-476. Pedagoška fakulteta Univerze v Mariboru, Maribor.
5. Arbunić, A. (2002a): *Struktura slobodnog vremena djece (učenika) osnovnoškolske dobi*, neobjavljena doktorska disertacija. Filozofski fakultet, Zagreb.
6. Arbunić, A. (2002b): *Slobodne aktivnosti između pedagogijske teorije i prakse, u: Odnos pedagogijske teorije i pedagoške prakse (zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog kolokvija u Crikvenici)*, 303-309. Filozofski fakultet, Rijeka.
7. Arbunić, A. (2004): *Roditelji i slobodno vrijeme djece*. Pedagogijska istraživanja 1 (2) 221-231, Zagreb.
8. Bašić, J., Polrugač, V. (1982): *Slobodno vrijeme u funkciji tretmana maloljetnih delinkvenata, u: Društvena organiziranost na rješavanju nekih problema porodice i mladih*. Republički zavod za socijalni rad, Zagreb.
9. Bašić, J. i Janković, J. (2000): *Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži*. Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske, Zagreb.
10. Giesecke, H. (1993): *Uvod u pedagogiju*. Educa, Zagreb.

11. Gilman, R. (2001): *The relationship between life satisfaction, social interest, and frequency of extracurricular activities among adolescent students*. *Jurnal of Youth and Adolescence*, 30 (6) 749-767.
12. Ilišin, V. (1986): *Slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti, u: Kultura radničke omladine*. CDD, Zagreb.
13. Ilišin, V. (1988): *Interesi i slobodno vrijeme, u: Fragmenti omladine*. IDIS, Zagreb.
14. Ilišin, V. (1990): *Slobodno vrijeme i struktura interesa, u: Ogledi o omladini osamdesetih*. IDIS, Zagreb.
15. Ilišin, V. (1999): *Mladi i televizijski medij*. *Napredak*, Zagreb, 140 (2) 143-153.
16. Ilišin, V. (2000): *Promjene u slobodnom vremenu mladih*. *Napredak*, Zagreb, 141 (4) 419-429.
17. Ilišin, V., Marinović-Bobinac, A., Radin, F. (2001): *Djeca i mediji*. IDIZ, Zagreb.
18. Jašović, Ž. (1974): *Slobodno vreme i prestupničko ponašanje mladih*. IKSI, Beograd.
19. Jerbić, V. (1970): *Slobodno vrijeme mladih u Zagrebu*. CVOSD "ND", Zagreb.
20. Jerbić, V. (1973): *Funkcija slobodnog vremena djece i omladine*. CVO, Zagreb.
21. Larson, R.M., Verma, S. (1999): *How children and adolescents spend time across the world: Work, play, and developmental opportunities*. *Psychological Bulletin*, 125 (6) 744-754.
22. Leburčić, A. i Tomić-Koludrović, I. (1996): *Mladi danas: drukčiji ali isti*. *Društvena istraživanja*, Zagreb, 25-26, 5 (5-6) 963-976.
23. Leburčić, A. i Relja I. (1999): *Kultura i zabava mladih u slobodnom vremenu*. *Napredak*, Zagreb, 140 (2) 175-184.
24. Lesourne, J. (1993): *Obrazovanje i društvo*. Educa, Zagreb.
25. Martinić, T. (1977): *Slobodno vrijeme i suvremeno društvo*. Informator, Zagreb.
26. Naulinger, J. (1988): *Psihologija dokolice*. *Zbornik trećeg programa Radio Zagreba*, Zagreb, 21-22.
27. Paravina, E. (1989): *Slobodno vrijeme, u: Pedagoška enciklopedija 2*. Skupina izdavača, Novi Sad, 353.
28. Perasović, B. (2000): *Slobodno vrijeme i subkulturni identitet*. *Napredak*, Zagreb, 141 (4) 411-418.
29. Plenković, J. (1997): *Slobodno vrijeme i odgoj*. Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, Zadar.
30. Previšić, V. (2000): *Slobodno vrijeme između pedagojske teorije i odgojne prakse*. *Napredak*, Zagreb, 141 (4) 403-410.
31. Raboteg-Šarić, Z., Sakoman, S., Brajša-Žganec, A. (2002): *Stilovi roditeljskog odgoja, slobodno vrijeme i rizično ponašanje mladih*. *Društvena istraživanja*, Zagreb, 58-59, (2-3) 239-263.
32. Tomić-Koludrović, I. (1999): *Od subkultura do životnih stilova mladih*. *Napredak*, Zagreb, 140 (2) 165-174.
33. Tomić-Koludrović, I., Leburčić, A. (2001): *Skeptična generacija – životni stilovi mladih u Hrvatskoj*. AGM, Zagreb.
34. Whitrow, G.J. (1985): *Što je vreme?* Prosveta, Beograd.

FREE TIME OF CHILDREN ON THE ISLAND OF HVAR AND THEIR AGE

Antun Arbunić

Summary

Children represent a specific part of the population whose time is determined by the process of their development, and is characterised by constant social supervision - primarily carried out by parents. As children grow, social supervision is slowly loosened, and there is an increasing richness in the activities taken up by this part of the population. This very fact is a factor of twofold significance: free time can be a space for developing personality, but also a risk factor for the occurrence of socially unacceptable forms of behaviour. This understanding brings home the importance of social action in relation to the free time of children in the form of activities that children are free to choose from in line with their interests and developmental needs. In order for such social action to be successful, it is necessary to know all the determinants related to the free time of children.

By researching the free time of the children from the island of Hvar through the use of quantitative methods of research at the descriptive and inferential level, data were obtained on the general state of the aspect of time of children (structure and quantity), on their habits in free time, and on differences in the use of free time, given the type of day (working day / non-working day) and the age of pupils in the higher forms of primary schools. The results, albeit limited by the specificity of the sample, show that the structure and quantity of activities carried out in the overall time and in the free time of children are determined by the type of day and the age of the children. These very factors, apart from other determinants which affect the choice of activities in free time (gender, territory...), need to be taken into account in well-planned social action which would structure the supply of activities for primary school children.

Key words: free time, children, type of day, age, free time activities

PRILOG: Tablice i grafikoni (slike) Tablica 1: Struktura uzorka učenika

SUBUZORCI				DOB ISPITANIKA PO RAZREDU POLASKA				Σ	
				5.	6.	7.	8.	SPOL	TERIT.
DOB	JL	M	19	13	16	11	59	140	
		Ž	17	22	24	18	81		
	HV	M	8	21	14	21	64	150	
		Ž	18	28	20	20	86		
	Σ			62	84	74	70	290	290 ¹

Tablica 2.: Struktura radnog dana

Kategorije aktivnosti ⁶⁵	Skupine aktivnosti ⁶⁶	Dnevno	u »sv«	Prosječno	
		%		dnevno	po kategor.
0. NSV	0. NESLOBVRI	71.25	-	17h 06'00"	
1. RAZO	1. IGRA	3.42	11.91	- 49'15"	
	2. RTVISROD	9.32	32.50	2h 14'17"	
	3. DOKOLICA	1.14	3.90	- 16'30"	
	4. PRAZVRIJE	1.46	5.08	- 21'00"	
2. SAMO	5. INAIŠASLO	2.57	8.94	- 37'00"	
	6. SAMOOSTV	.60	2.09	- 8'38"	
3. STAT	7. POMUKUĆI	1.01	3.53	- 14'35"	
	8. STATOBUČ	7.37	26.93	1h 51'18"	
	9. VJEROBDJ	1.44	5.02	- 20'46"	
UKUPNO	-	99.94	99.99	23h 59'19"	
				6h 53'19"	

Tablica 3.: Struktura neradnog dana

Kategorije aktivnosti	Skupine aktivnosti	dnevno	u »sv«	Prosječno	
		%		dnevno	po kategor.
0. NSV	0. NESLOBVRI	52.41	-	12h 34'42"	
1. RAZO	1. IGRA	8.77	18.45	2h 06'17"	
	2. RTVISROD	15.63	32.86	3h 45'04"	
	3. DOKOLICA	6.57	13.80	1h 34'36"	
	4. PRAZVRIJE	2.06	4.34	- 29'40"	
2. SAMO	5. INAIŠASLO	2.73	5.74	- 39'13"	
	6. SAMOOSTV	1.15	2.42	- 16'33"	
3. STAT	7. POMUKUĆI	2.99	6.30	- 43'03"	
				7h 55'37"	
				- h 55'46"	

¹ U istraživanje je od 360 učenika uzeto 290 ispitanika s "kompletiranim" upitnicima.

⁶⁵ Kategorije: NSV-neslobodno vrijeme, RAZO-razonoda, SAMO-samoostvarenje, STAT-statusne obveze djeteta.

⁶⁶ Skupine: 0-neslobodno vrijeme, 1-igra, 2-slušanje/gledanje RTV i srodne aktivnosti, 3-dokolica, 4-prazno vrijeme, 5-izvannastavne i izvanškolske aktivnosti, 6-aktivnosti samoostvarenja, 7- pomoć u kući, 8- statusne obveze učenika, 9- vjerske obveze djeteta.

	8. STATOBUČ	3.98	8.37	- 57'19"	
	9. VJEROBDJ	3.67	7.72	- 52'51"	2h 33'13"
UKUPNO	-	99.96	100.00	23h 59'24"	11h 24'36"

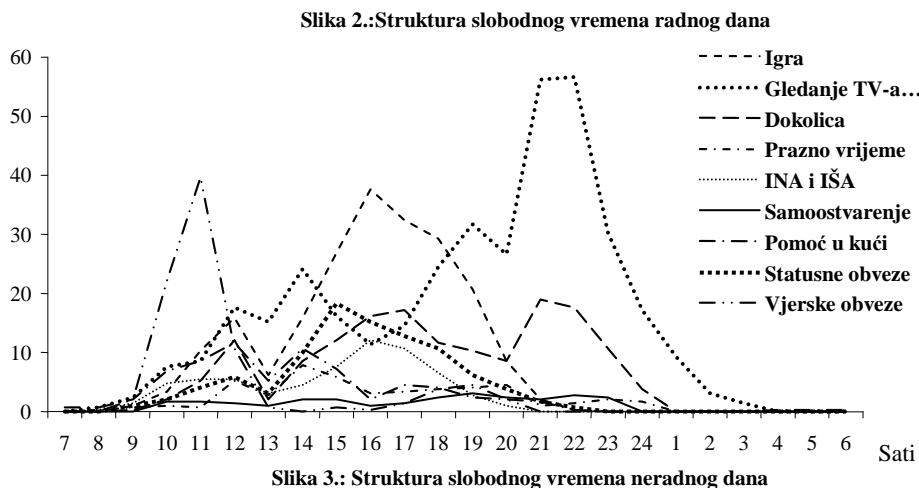
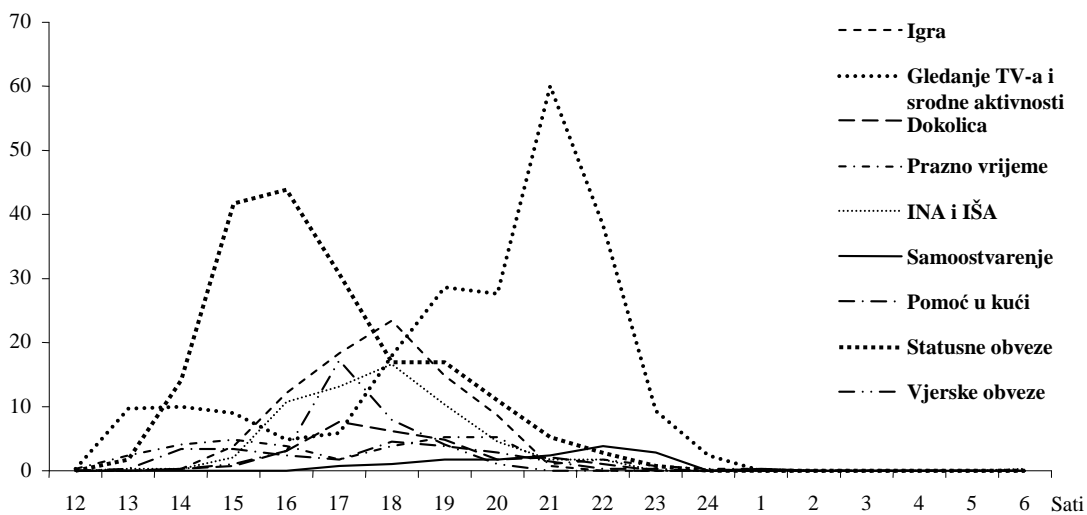
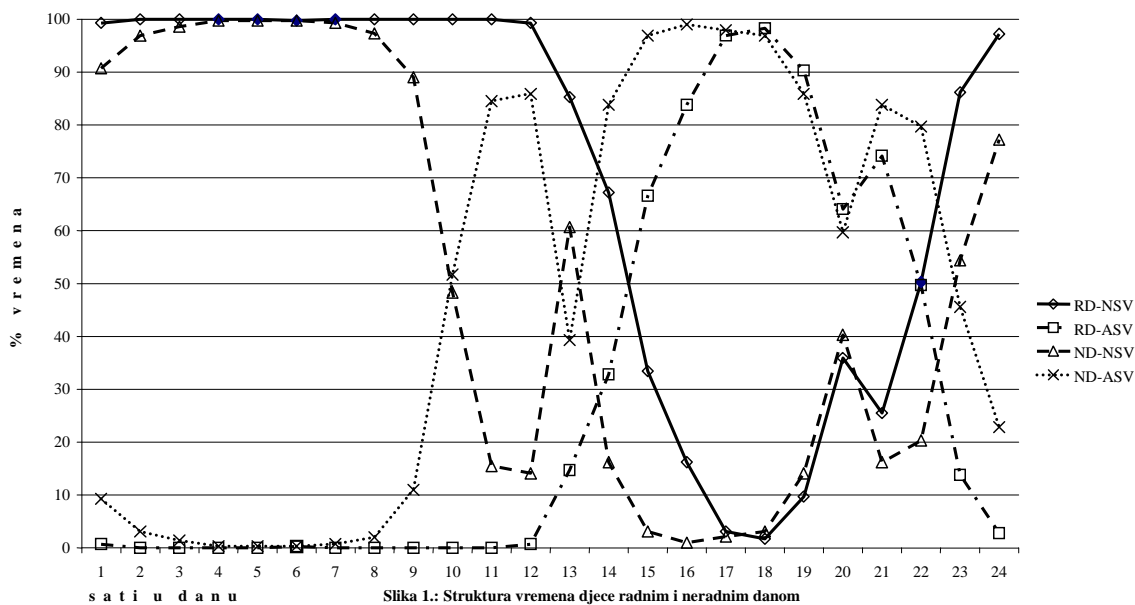
Tablica 4.: Analiza varijance i centriodi skupina

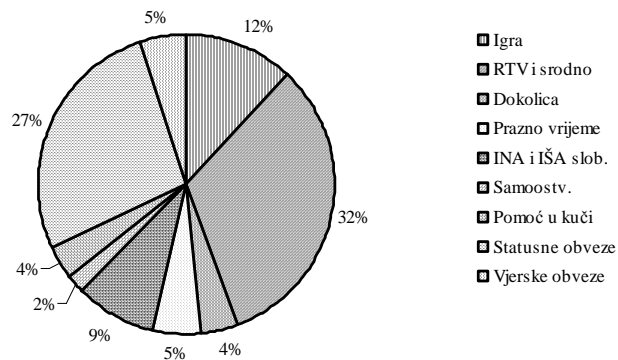
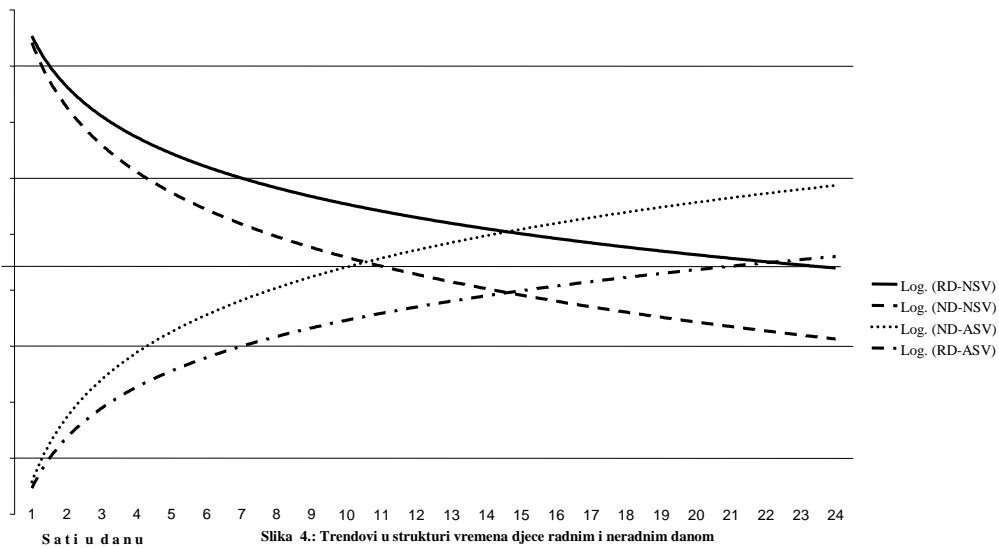
Parametri		Radni dan					df	Neradni dan				
Analiza varijance	DF	izvor	SS	MS	F	P		SS	MS	F	P	
	1.	bg	50.86	16.95			3	103.18	34.39			.000
		wg	304.18	1.06	15.94	.000		286	357.09	1.25	27.54	
	2.	bg	18.29	6.09			286	17.16	5.72			.001
wg		375.15	1.13	4.64	.004	285.64		1.00	5.73	.001		
3.	bg	6.56	2.18			286	7.56	2.52			.055	
	wg	280.45	.98	2.28	.084		283.55	.99	2.54	.055		

Centriodi skupina	N ⁰	C ₁	σ ₁	C ₂	σ ₂	C ₃	σ ₃	C ₁	σ ₁	C ₂	σ ₂	C ₃	σ ₃
	62	.71	.98	-.06	1.28	-.07	.78	-.70	.77	-.19	1.07	-.15	1.01
	84	.02	.90	-.14	1.11	.14	.87	-.34	.82	-.04	.93	.19	.99
	74	-.16	1.19	.43	.99	-.01	1.12	.10	1.29	.40	1.03	-.07	.99
	70	-.48	1.13	-.23	1.17	-.09	1.14	.92	1.44	-.20	.96	-.03	.99

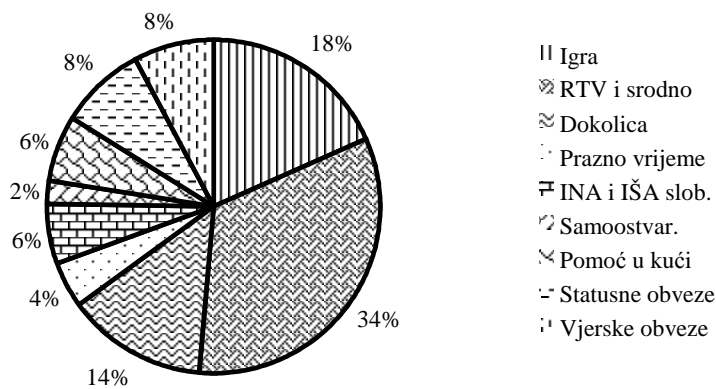
Tablica 5.: Diskriminacijska analiza

RADNI DAN									
Varijable aktivnosti	DISKRIMINACIJSKE FUNKCIJE						značajnost		
	1.		2.		3.		F	P	
	d ₁	r ₁	d ₂	r ₂	d ₃	r ₃			
1.IGRA	.63	.78	.16	.20	-.04	.02	7.30	.000	
2.RTVISROD	-.47	-.45	.43	.54	-.16	-.16	7.27	.000	
3.DOKOLICA	-.45	-.54	-.02	.07	-.48	-.47	6.07	.001	
4.PRAZVRIJE	-.13	-.09	.08	-.13	-.06	-.03	1.40	.242	
5.INAIŠASLO	-.36	-.35	-.08	-.21	.67	.77	4.82	.003	
6.SAMOOST	.05	.07	-.22	-.45	-.25	-.28	.37	.688	
7.POMOKUĆ	-.05	.15	-.42	-.60	-.17	-.24	1.22	.300	
8.STATOBUČ	.11	.17	.69	.61	-.23	-.19	3.67	.013	
9.VJEROBV	.00	-.03	-.38	-.53	-.38	-.19	2.38	.068	
RADNI DAN									
1.IGRA	-.44	-.63	-.13	-.19	-.67	-.62	7.60	.000	
2.RTVISROD	-.03	-.09	.67	.72	.29	.23	3.62	.014	
3.DOKOLICA	.78	.91	.14	.13	-.33	-.21	28.31	.000	
4.PRAZVRIJE	.19	.23	-.15	-.26	.16	.10	3.65	.013	
5.INAIŠASLO	.33	.44	-.27	-.30	-.05	-.14	4.89	.003	
6.SAMOOST	-.02	-.15	-.21	-.26	.27	.35	1.04	.374	
7.POMOKUĆ	-.04	-.08	-.39	-.43	.50	.63	4.32	.006	
8.STATOBUČ	-.11	-.14	.40	.31	.04	.19	2.57	.053	
9.VJEROBV	-.17	-.32	.01	.00	.06	.10	1.17	.319	

Slika 5.: Količina aktivnosti - radni dan

Slika 6.: Količina aktivnosti – radni dan